

3. S.R. Gradstein & H.M.H. van Melick. 1996. De Nederlandse Levermossen en Hauwmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Hepaticae en Anthocerotae. Natuurhistorische Bibliotheek Nr. 64. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
4. A.C. Bouman. 2002. De Nederlandse Veenmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Sphagnopsida. Natuurhistorische Bibliotheek Nr. 70. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
5. De Verspreidingsatlas mossen *online* is te vinden via de website van de BLWG en rechtstreeks te raadplegen via: www.blwg.nl/mosatlas/

Boekbespreking 4

J. de Koning, G. van Uffelen, A. Zemanek & B. Zemanek (red.), *Drawn after Nature. The complete botanical watercolours of the 16th-century Libri Picturati*, KNNV Uitgeverij, Zeist, 2008, 368 pag., rijk geïllustreerd met meer dan 1400 aquarellen in kleur, ISBN-13: 978-90-5011-238-3, in het Engels. — Met het verschijnen van *Drawn after Nature* is een unieke verzameling 16^e eeuwse botanische afbeeldingen (*Libri Picturati* A18–30) voor het eerst in de geschiedenis toegankelijk geworden voor een groot publiek. De oudste van deze schitterende aquarellen, die de kern van de collectie vormen, zijn gemaakt in de vroege tweede helft van de 16e eeuw in opdracht van Karel van Sint Omaars, een Vlaamse edelman uit Moerkerke (ten noordoosten van Brugge) met een grote botanische interesse, waarschijnlijk in samenwerking met de beroemde 16e eeuwse botanicus Carolus Clusius (Charles de l'Écluse) en andere in planten geïnteresseerde bevriende tijdgenoten.

Het boek behandelt verschillende historische en botanische aspecten van de *Libri Picturati* A18–30 en voorziet deze collectie, die tegenwoordig in de 'Biblioteka Jagiellonska' te Krakau wordt bewaard, daarmee van een goede inleiding. Thematische hoofdstukken over, bijvoorbeeld, de afgebeelde veevoer- en voedselgewassen, genees- en keukenkruiden en olie-, verf- en vezelplanten, maken de collectie nog toegankelijker. Deze hoofdstukken zijn passend geïllustreerd met aquarellen, of details daarvan, en andere illustraties. De hoofdstukken worden gescheiden door meestal toepasselijke aquarellen die op groot formaat (24,8 × 34 cm) zijn afgedrukt. Een mooi voorbeeld hiervan is Fig. 1, met drijvende waterplanten en een kikker, die het thematische hoofdstuk over ecologie markeert.

In de tweede helft van het boek worden alle aquarellen van de *Libri Picturati* A18–30 als miniatuur (ca. 4 × 6 cm) getoond, telkens per deel (dus A18 tot en met A30) ondergebracht in een hoofdstuk. Meestal staan er 16 miniaturen over twee spiegelende bladzijden afgebeeld en zijn daaruit twee geselecteerd die rechts op de rechterpagina in een groter formaat (ca. 7,5 × 10,5 cm) staan afgebeeld, maar ook andere verdelingen komen voor. De aquarellen zijn voorzien van annotaties en de moderne wetenschappelijke naam van de afgebeelde soorten. Prachtige layout! Mooi

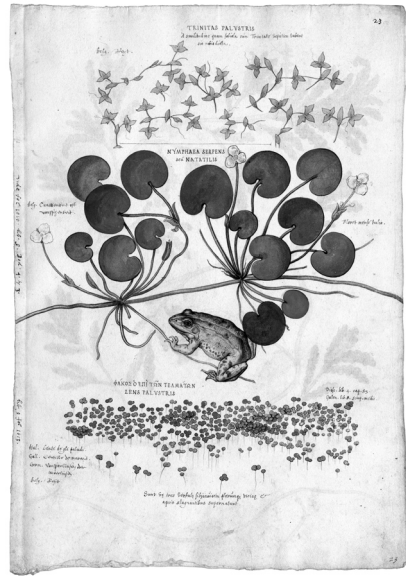

Fig. 1. Aquarel (A26.023) uit *Drawn after Nature* met afbeeldingen van drie drijvende waterplantsoorten, van boven naar beneden: Puntkroos (*Lemna trisulca* L.), Kikkerbeet (*Hydrocharis morsus-ranae* L.) en Klein kroos (*Lemna minor* L.). Met een Middelste groene kikker (*Rana esculenta* L., 1758) in een bijrol.

is bijvoorbeeld de gevonden oplossing voor twee maïsplanten op twee vellen, waarvan de onderste helft van de ene plant op de voorzijde van hetzelfde vel staat afgebeeld als de bovenste helft van de andere plant op de achterzijde en vice versa op de tegenoverliggende pagina's 228 en 229. Het was duidelijk de bedoeling van de 16^e eeuwse tekenaar, dat de twee maïsplanten door het op de juiste wijze onder elkaar leggen van de vellen als hele planten bekeken konden worden. Op de linkerpagina (pag. 228) worden beide zijden van de afzonderlijke vellen (A23.038 en A23.039) in miniatuur getoond, terwijl op de rechterpagina (pag. 229) in compositie de planten als gehele planten worden getoond. Prachtig gedaan; hier past trouwens een nog grotere bewondering voor de 16^e eeuwse tekenaar!

Verreweg de meeste aquarellen beelden bloemplanten af, maar er zijn ook enkele aquarellen waarop andere organismen staan afgebeeld, zoals varens, mossen, algen, korstmossen en macrofungi. Een enkele keer worden ook dieren afgebeeld, maar die spelen in deze serie aquarellen een zeer bescheiden rol en staan bovendien vaak meer als aanvulling op of bij een plant getekend. Aquarellen met afbeeldingen van dieren in de hoofdrol staan in twee afzonderlijk delen van de *Libri Picturati* (A16 en A17), die in het boek niet worden behandeld.

De planten die zijn afgebeeld zijn voornamelijk tuinplanten en inheemse soorten uit Vlaanderen en omgeving, met een enkele exoot uit het Middellandse Zeegebied en de Nieuwe Wereld. Er zijn vrij veel soorten bomen afgebeeld, waaronder een mooie reeks fruitbomen. De afgebeelde planten zijn zo goed en zo correct weergegeven, en de aquarellen zo goed gedrukt, dat bladeren in het boek de lezer het idee kan geven een botanische excursie te maken.

Drawn after Nature is een schitterend verzorgde uitgave, en tot op heden waarschijnlijk de mooiste uitgave van de KNNV Uitgeverij. Hulde!

Hans Kruijer

Boekbespreking 5

G. de Vries, *Nederlandse veldflora's; oorsprong en ontwikkeling*, Uitgeverij Boekenbent, 2008, 153 pag. met plantenfoto's van de auteur, € 29,00 + verzendkosten € 3,50, ISBN-13: 978-90-8570-231-3. (Te bestellen bij: A.Ph. de Vries, Duinwegje 23, 4328 LE Burgh-Haamstede, tel. 0111-650602, guustdevries@wanadoo.nl / www.boekenbent.com). — Dit boek lezend, realiseert men zich weer eens te meer welk een rijke traditie Nederland kent op het gebied van het maken en schrijven van Flora's. Er er waren zoveel, dat de auteur voor de bespreking ervan een selectie heeft moeten maken. Hij heeft gekozen voor de vanaf de tweede helft van 19^e eeuw verschenen veldflora's die geheel Nederland en alle vaatplanten behandelen; de eerder verschenen werken waren vooral wetenschappelijk van aard. Na een korte inleiding over het waarom van de publicatie volgt een ruim 60 pagina's tellend overzicht van 11 Flora's in 102 edities, gegroepeerd als *Flora's van vroeger*, *Flora's die standhielden* en *Recente, andersoortige Flora's*. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een vergelijking tussen de diverse Flora's. Vooral de tabellen in dit hoofdstuk nodigen uit tot een directe vergelijking. Het valt bijvoorbeeld op dat de meeste informatie per soort is opgenomen in de 22^e editie van de Heukels' Flora¹, de meeste families worden daarentegen behandeld in de 14^e editie van deze Flora.² De tekst van het hoofdstuk gaat uitgebreid in op de in de tabellen gesignaleerde verschillen zonder echter een oordeel te formuleren. In het volgende hoofdstuk geeft de auteur op heldere wijze de belangrijke algemene ontwikkelingen vanaf de 19^e eeuw weer op het gebied van taxonomie en classificatie, nomenclatuur, vegetatiekunde, plantengeografie, Standaardlijst en natuurbescherming; ontwikkelingen die onontkoombaar hun weerslag hebben gehad in de diverse Flora's. De biografieën van de 21 auteurs en bewerkers van de besproken Flora's, op twee na voorzien van een foto van de betreffende auteur of bewerkster, zijn chronologisch op geboortjaar opgenomen in het op een-na-laatste hoofdstuk terwijl het laatste hoofdstuk een bespreking geeft van de belangrijke literatuur rond het ontstaan van de Flora's.

Het boek geeft een zeer informatief overzicht van de Nederlandse Flora's en plaatst de werken uitstekend in een breed kader. Het is prettig leesbaar geschreven. Bijzonder is, dat de auteur het onderzoek geheel op eigen initiatief in eigen tijd heeft uitgevoerd en in eigen beheer heeft uitgegeven. Hij is er bovendien in geslaagd er een aantrekkelijke publicatie van te maken, verlichtigd met zijn eigen plantenfoto's, die over het algemeen van goede kwaliteit zijn. Hulde!

Leni Duistermaat

1. R. van der Meijden. 1990. Heukels' Flora van Nederland, ed. 21. Wolters-Noordhoff, Groningen.
2. S.J. van Ooststroom. 1956. Geïllustreerde Schoolflora voor Nederland, ed. 14. Noordhoff, Groningen.

Website-bespreking

Swiss Orchid Foundation, www.orchid.unibas.ch — De 'Swiss Orchid Foundation' is een jonge stichting, die het beheer heeft over het rijke orchideeënherbarium van Jany Renz, die dit jaar zijn honderste verjaardag gevierd zou hebben. Zijn collectie omvat grofweg 20.000 herbarium-exemplaren en een grote collectie boeken en overdrukken. De stichting, opgericht in 2001 na een testamentaire schenking van zijn herbarium en bibliotheek aan de Universiteit van Bazel, heeft dit wetenschappelijk culturele erfgoed geheel geregistreerd.

Uit systematisch-taxonomisch oogpunt is dit herbarium een belangrijke bron. De collectie bevat meer dan honderd type exemplaren van door Renz beschreven soorten. De etiketgegevens bevatten vaak vindplaatsen waar de betreffende soort al lang niet meer voorkomt, maar die wél vaak een indicatie geven van het potentiële areaal van de soort. Verder zijn de herbariumexemplaren van Jany Renz van uitstekende kwaliteit en ogen ze bijzonder fraai.

De levende onderzoekscollectie van Renz (ca. 1700 soorten, met ongeveer 2400 exemplaren van overwegend tropische epifyten) is tegenwoordig ondergebracht bij de Botanische Tuin van de Universiteit van Bazel.

Doel van de Swiss Orchid Foundation is om de erfenis van Jany Renz veilig te stellen en te onderhouden en om zijn collectie toegankelijk te maken voor een wereldwijd publiek. De stichting heeft daarom besloten de hele collectie wereldwijd via het internet virtueel toegankelijk te maken. Samen met informatie over de stichting en Jany Renz zijn de 20.000 herbariumexemplaren nu online beschikbaar (op www.orchid.unibas.ch), aangevuld met de ca. 6000 exemplaren van het Botanisch Instituut van de Universiteit van Bazel (Botanisches Institut Basel), de botanische vereniging van Bazel (Basel Botanische Gesellschaft) en de historische orchideeëncollectie van Bernoulli en Cario.

De 5.000 handgekleurde tekeningen uit Renz' bibliotheek moeten, na inscannen, nog worden toegevoegd. Aangevuld met extra digitale afbeeldingen van auteurs vanuit de hele wereld hoopt de Zwitserse Orchideeënstichting een zo compleet mogelijke **Wereld Orchideeën Iconografie** aan te bieden. Deze Iconografie wordt onderhouden door civiel dienstplichtigen onder leiding van Samuel Sprunger.

Momenteel bevat de website van de Orchideeënstichting ongeveer 36.000 afbeeldingen van orchideeënsoorten uit de hele wereld, met hun moderne naamgeving. Alle orchideeën uit Europa, Klein Azië en Noord Afrika zijn nu virtueel toegankelijk, hetzij als herbariumexemplaren, als handgekleurde tekeningen of als foto's. Deze afbeeldingenbibliotheek is daarmee wereldwijd een belangrijk instrument geworden voor wetenschappers, amateurs en kwekers om toegang te krijgen tot informatie over en de nomenclatuur van orchideeën.

Renz' bibliotheek is gecatalogiseerd en opgenomen in de bibliotheekcatalogus van de Universiteit van Bazel (aleph.unibas.ch). Zijn bibliotheek omvat meer dan 3000 werken, waaronder veel kostbare en oude portfolio-werken en een zeer complete moderne verzameling referentieliteratuur met zo'n 5.000 wetenschappelijke artikelen over orchideeën.

Hoe werkt deze website in de praktijk? Na klikken op Database Research kan men kiezen tussen een eenvoudige zoekactie of een uitgebreide. De eerste keuze vraagt naar een botanische naam en een zoekveld. Intypen van bijvoorbeeld *Ophrys apifera* levert 299 treffers op, waarvan in een aantal vensters kleine afbeeldingen worden vertoond die na elkaar kunnen worden bekeken. Klik op een afbeelding, dan verschijnt een vergrote afbeelding met daaronder de mogelijkheid foto's van levende planten, tekeningen of aquarellen of ondergrondse delen aan te klikken om nader te bekijken. Elke afbeelding kan nogmaals worden vergroot, de herbariumvellen tot iets meer dan ware grootte. Dan blijkt dat op de etiketten de exacte vindplaats is verwijderd, met de bedoeling om illegaal verzamelen van planten tegen te gaan. Een maatregel waarvan de noodzaak aan iedereen duidelijk is!

Bezoekers van de website van de stichting hebben vrije toegang tot **BibliOrchidea**, een uitgebreide database die sinds vele jaren wordt samengesteld en onderhouden door Rudolph Jenny. Deze database omvat 140.000 records van boeken en artikelen uit meer dan 1400 tijdschriften, die samen 80% van de wereldwijd beschikbare orchideeënliteratuur omvatten, en is gekoppeld aan een register van ca. 25.000 trefwoorden, die verwijzen naar meer dan 70.000 namen van orchideeëntaxa op elk niveau tussen familie en forma. Zowel de publicerende wetenschapper als de geïnteresseerde amateur-orchidoloog zal publicaties kunnen vinden op basis van titel, auteur of jaar van publicatie, maar ook via een gecombineerde onderwerpcatalogus. De resultaten van de zoekopdracht zijn tevens voorzien van afbeeldingen uit de database van de Zwitserse Orchideeënstichting.

Ed de Vogel

Boekaankondigingen

C.J.S. Aggenbach, *Vegetatiemonitoring Luttenbergerven 2000–2004*, Nieuwegein, 2006, 85 pag. incl. bijlagen, KIWA rapport 04.084.

J.-P. Frahm, *Moose – Eine Einführung*, Jena, 2006. 237 pag., met ruim 260 vaak prachtige kleurenfoto's, in het Duits, Weissdorn-verlag Jena, ISBN-10: 3-936055-53-X, € 17, 90, te bestellen bij de uitgever, tel.: 0049–3641396584; e-mail: weissdorn-verlag@t-online.de. Een handzaam en mooi uitgegeven boek dat de wondere mossenwereld toegankelijk maakt voor leken en (beginnende) bryologen die de Duitse taal goed beheersen; met enkele kleine, onnodige slordigheden die geen afbreuk doen aan het geheel en door de doelgroep vermoedelijk niet zullen worden opgemerkt.

*J.W. Jongepier & V. Pechanec, *Atlas rozšíření cévnatých rostlin CHKO Bílé Karpaty. Distribution Atlas of Vascular Plants of the White Carpathians Protected Landscape Area*, Veselí nad Moravou, 2006, ISBN-10: 80-903444-1-0, 202 pag. + 5 fysisch-geografische kaarten en 1 klimatologische kaart van de Witte Karpaten en 4 kleurenfoto's, verspreidingsatlas van vaatplanten in de Witte Karpaten, in het Tsjechisch, uitgave van de auteurs.

*D. Lutterop & G. Kasemir, *Griend Vogels en Bewaking 2006*, Stedum, 2007, 98 pag. incl. bijlagen, behandelt ook de flora (vaatplanten, mossen, wieren, korstmossen en paddenstoelen) van het eiland, rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland. Info: D. Lutterop (tel. 0596–551224, e-mail: d.lutterop@wxs.nl).

Hans Kruijer

* De prijs van dit werk is bij de redactie niet bekend. U kunt het inkijken in de bibliotheek van het Nationaal Herbarium Nederland, Universiteit Leiden Branch, Einsteinweg 2 te Leiden.